

Görgey Artúr és a világsi fegyverletétel

Százötven évvel ezelőtt, 1849 tavaszán Heves megyéből indult el a dicsőséges tavaszi hadjárat. Előzőleg a téli hónapokban az osztrákoknak sikerült elfoglalniuk a kettős fővárost (Budát és Pestet), s az országot megszállniuk egészen a Tiszáig. A kormány (az Országos Honvédelmi Bizottmány) és az országgyűlés Debrecenbe tette át székhelyét. Erdélyben a lengyel Bem tábornok vívott felszabadító harcokat, a fő hadszíntéren pedig az ideiglenes főparancsnok, Görgey Artúr vezérletével bontakozott ki a sikeres ellentámadás.

1849 áprilisában Hatvannál, Isaszegnél, Vácnál s a Dunától északra Nagysallónál érték el honvédeink jelentős győzelmeket. Sikerült felmenteniük a komáromi várat, és a Duna jobb partjára átkelve eredményesen csaptak össze a visszavonuló császári fősergellel, bár ennek a bekerítéséhez már kevés volt a magyar erő.

Merre tovább? Bécs felé, Bécs ellen törni, vagy Buda várának felszabadítása legyen a következő cél? Volt olyan fantáziadús vélemény, hogy a honvédsereg, ha merészen folytatja útját nyugat felé, Bécs-et is elfoglalva megdöntheti a Habsburg Birodalmat, mert Ausztria ellen talán az európai népek forradalmi is újra fellángolnak. Csakhogy ennek az ábrándnak ellentmondottak az európai erőviszonyok és maga az is, hogy a magyar honvédsereg a tavaszi hadjárat során teljesítőképességének a végső határáig jutott, Ausztria pedig még nem merítette ki erőforrásait. Bécs alatt a magyarok már nagy túlerővel találták volna szembe magukat, s a lőszerellátásuk is annyira hiányos volt, hogy azonnal nem lehetett folytatni az előrenyomulást.

Tulajdonképp erőegyensúly alakult ki a két fél között: sem Magyarország Ausztriát, sem Ausztria Magyarországot nem győzhette le egy harmadik ország, illetve más országok hadseregének segítő közbeavatkozása nélkül.

Itt nem szabad említetlenül hagynunk, hogy az 1526. évi mohácsi vész óta önálló Magyarország tulajdonképpen nem volt. Ezért 1848–49-ben Európa önálló Magyarországot nem ismert, legföljebb annyit tudott rólunk, hogy a Habsburg Birodalomnak magyar nyelvű lakosai is vannak. I. Ferenc József császár 1849. március 4-én Olmützben új birodalmi alkotmányt adott ki, amely szerint Magyarország különállása még az osztrák birodalom belül is megszűnik: hazánk csak az „egy és oszthatatlan ausztriai császárság” egyik alkotórésze.

Kossuth Lajos mintegy az olmützi nyilatkozatra való válaszul 1849. április 14-én Debrecenben a magyar országgyűléssel kimondatja a Habsburgoktól való elszakadásunkat és Magyarország függetlenségét. (Ekkor választják Kossuthot „a magyar álladalom kormányzó elnökévé”.) Meg volt győződve arról, hogy a magyar Függetlenségi Nyilatkozat hatására Európa népei és kormányai mind mellénk állnak, s Ausztriát rákényszerítik az önálló, független Magyarország elismerésére. Főként a nyugati nagyhatalmakban (Angliában és Franciaországban) bízott, meg abban, hogy Oroszország nem fogja kockáztatni nagyhatalmi presztízsét azzal, hogy beavatkozzék a mi ügyünkbe.

Ebben a dologban nem Kossuthnak, hanem Széchenyinek lett igaza, aki már 1848 márciusában azzal a rémlátással tekintett a jövőbe, hogy Ausztriával háborúba keveredünk, Ausztria a nagy Oroszország segítségével – hiszen szövetségesek! – el fog tiporni bennünket. Kossuth reményei nem váltak valóra: Európa nem ismerte el hazánkat független államnak, és egyetlen ország sem sietett segítségünkre. A nagyhatalmak úgy tekintettek ránk, hogy a magyar forradalom komolyan veszélyezteti az európai erőegyensúlyt és a népek békéjét.

I. Miklós orosz cár 1849. május 9-én bejelentette, hogy a nemzetközi forradalom veszélye miatt a magyarok leverésére katonai segítséget nyújt Ausztriának. Persze még eltelt néhány hét addig, amikor Paszkevícs herceg vezérletével a cári intervenció sereg betört hazánkba.

Görgey érzelmileg el tudta fogadni a kossuthi Függetlenségi Nyilatkozatot, de politikailag időszerűtlennek és károsnak tartotta, azt híven, hogy Kossuth ezzel ránk szabadítja az oroszokat. (Görgeynek az volt a véleménye, hogy ne ingerljük magunk ellen Ausztriát egy ilyen nyilatkozattal, amíg egész országunkat föl nem szabadítottunk.) Ma már tudjuk, hogy az orosz beavatkozást elsősorban nem a Függetlenségi Nyilatkozat, hanem Görgey tavaszi győzelmei miatt sürgette az osztrák kormány; a magyar Függetlenségi Nyilatkozat külpolitikai hatása inkább abban nyilvánult meg, hogy „lázadásunk” miatt ellenünk hangolta a nagyhatalmakat, s a cárt arra készítette, hogy minél nagyobb sereget küldjön a magyar forradalom ellen.

Nagysalló után Görgey szívesen ment volna seregével tovább a nyugati határ felé, de „főképp a nemzet közkívánatának” engedett azzal, hogy mindenekelőtt szabadítsa fel az ország kettős fővárosát, azaz Pestet és Budát is. Ezt Kossuth is sürgette, mivel nyilvánvaló volt, hogy amíg Buda várában az osztrákok az urak, addig Európa aligha ismeri el hazánkat önálló, tárgyalóképes országnak. Görgeynek 1849. május 21-én sikerült Buda visszafoglalása. Ez a szabadságharc egyik nagy győzelme volt.

Ahogy Kossuth politikusi és szervezői nagysága nélkül, úgy Görgey hadvezéri zsenialitása nélkül is elképzelhetetlen a magyar szabadságharc végigvitele. A Kossuthnál tizenhat évvel fiatalabb, 1849-ben még csak harmincegy esztendőes Görgey a tavaszi hadjárat során országos tekintélyre tett szert, a népszerűségben Kossuth egyre inkább a vetélytársának kezdett érezni. Kettejük egymáshoz való viszonya, az egymás iránti bizalmuk akkor kezdett rohamosan romlani, amikor az orosz beavatkozás miatt előre vetette árnyékát a magyar szabadságharc katasztrófába torkollása.

Számunkra 1849 nyarán nagyon hátrányosan alakult a nemzetközi helyzet. Ausztria báró Haynau tábornok főparancsnoksága alatt 164 ezer fős hadsereget tudott felsorakoztatni ellenünk. Nálunk mindenkit meglepett, hogy Oroszországból nem kis létszámú segédcsapatok érkeztek az osztrákok segítségére, hanem 193 ezer fős hadsereg, amely honvédségünkkel szemben egymaga is nagy túlerőt képviselt. Amerről vártuk a támadásukat, északon mindössze 8 ezer főnyi, rosszul felszerelt honvéd állt készenlétben. Így nem csoda, hogy az oroszok június 28-án már Miskolcon voltak.

A két nagyhatalom ellen mozgósítható honvédségünk létszáma nem haladta meg a 150 ezret, s a honvédcapatok meglehetősen szétszórva helyezkedtek el Magyarország különböző részein, hiszen a Délvidéket és Erdélyt is védeniük kellett. A két ellenséges nagyhatalom hadainak túlereje semmi jóval nem biztatta hazánk politikai és katonai vezetőit.

Görgey, aki abban az időben hadügyminiszter is volt, június 26-án este a pesti minisztertanácson (akkor már ismét Pesten volt a kormány!) ebben a válságos helyzetben azt a stratégiát javasolta, hogy a két nagy ellenfél közül, mielőtt egyesíthetnék magyarországi seregeiket, minden erőnkkel azt kell megtámadnunk, amelyik közelebb van, amelyik kisebb erejű, de bosszúra éhesebb, vagyis az osztrákokat. A másikat, az erősebbiket pedig, az oroszokat közben a mozgásukban le kell lassítani, hogy időt nyerjünk. S ehhez a tervhez a magyar főerőket Komárom kitűnő erődrendszerére támaszkodva kell összpontosítani.

Kossuth és a minisztertanács elfogadta ezt a haditervet, de három nappal később, amikor Görgey nem volt jelen az újabb pesti haditanácskozáson (mert vissza kellett mennie a hadsereghez), több tábornok javaslatára megváltoztatták a tervet. Az osztrákok győri előrenyomulásának hírére Görgey stratégiáját egy egészen más, nem támadó, hanem védekező tervvel helyettesítették. Az új tervre – amely Görgey katonai ellenlábásaitól: Perczel Mórtól és Dembinszkytől származott – áldását adta az erősen befolyásolható Kossuth kormányzó.

Az új haditervnek az volt a lényege, hogy ne Komáromnál, hanem lent délen, Szeged táján legyen a magyar erők összpontosítása, Görgey is oda vonuljon le a fel-dunai sereg három hadtestével, két más hadtestét Komárom védelmére hagyva. Kosáry Domokos történésszünk ma így értékeli ezt a stratégiát: „A valóságban Komárom korszerű, kitűnő és terjedelmes erődrendszere volt az egyetlen olyan biztos bázis Magyarországon, amely az Ausztria elleni végső támadáshoz megfelelő kiindulásul szolgálhatott, és ahol a magyar politikai és katonai vezetés a roppant túlerővel szemben is még hónapokon át tarthatta magát, amíg a tél közeledtével az oroszok esetleg – ha átmenetileg is – kivonulnak, és amelynek birtokában végszükség esetén feltételeket lehetett szabni. Az új terv ezt a lehetőséget teljességgel nélkülözte”.¹

Görgey azonnal átlátta, hogy ez a terv a fél ország feladását jelenti, miközben Szegedig szinte magunk után vonzzuk az osztrák és az orosz sereget; de megírta Kossuthnak, hogy jobb meggyőződését feláldozva végrehajta a kormány parancsát. (A Szeged környékére való levonulási tervnek egyetlen előnye az volt, hogy biztosította a délen akkor hazánkkal határos semleges Törökországba való kihúzóadás – menekülés – lehetőségét.) Ekkor történt az a sajnálatos eset, hogy Görgeynek Kossuthhoz írott előző jelentése – amelyben a fővezér még a Komáromnál maradásról szólt – valamivel később jutott a kormányzóelnök kezébe, mint az idő-

¹ Kosáry Domokos: A Görgey-kérdés története. Bp., 1994. I. k. 77. old.

ben utóbbi, vagyis a levonulást ígérő levél. A nagyon izgatott lelkiállapotban levő Kossuth nem figyelte a két levél keltének időrendjére, s innen származtatta azt a gyanút, hogy Görgey a kormánynak megtagadva az engedelmességet, az árulás útjára lépett. Történetkutatásunk szinte csak napjainkban tudta tisztázni ezt a dolgot.

A „Komárom helyett Szeged” határozatnak megfelelően Kossuth a kormánnyal és az országgyűléssel Pestre költözött. Jól jellemzi az ország vezetőinek akkori kétségbeesett kapkodását Petőfi Sándor utolsó levele, amelyet Arany Jánosnak írt. Kossuth 1849 júniusának utolsó napjaiban Pesten felszólította Petőfit, Egressy Gábort és néhány társukat, hogy hirdessenek népgyűlést a cári seregek betörése tárgyában, s a népet fanatizálják kereszties hadra. Július 1-jén délután sokan össze is gyűltek Petőfiék hívására a Nemzeti Múzeum udvarán, és Petőfi ezzel kapcsolatban tíz nappal később – amikor családjával már Mezőberényben volt – írta Arany Jánosnak Nagyszalontára a következőket:

„Kedves barátom,

az napon, melyen hirdettük a népgyűlést, amelyre föllovalt volt bennünket Kossuth, hogy fanatizáljuk a pesti népet a főváros környékén vívaandó véres, elhatározó, utolsó lehetetlünkig tartó csatára, hol Kossuth maga is jelen lesz, s ha kell, meghal Pest romjait alatt stb., mint ő maga mondá: ugyanaz napon adta tudtára a kormány a fővárosi népek – hegedűszóban persze –, hogy esze ágában sincs Pest környékén harcolni, még kevésbé ott hagyni becses fogát, hanem az első bokor zörrenésére el fog eblábalni világtalan világig, hol Árpád óta nem volt ellenség, s hol hazamentő irhája nagyobb biztosságban lehet. Én ezen komiszságra teljes erőm és tehetségem szerint dühbe jövén, s megemlékezvén még előbbeni sebeimről is, kaptam magamat, fölszedtem sátorfámat, s más nap családommal együtt ide e békési magányba bujdo-koltam azon ohajtással, vajha soha többé a nyilvános életnek még csak küszöbére se kényszerítene sor-som; s most itt vagyunk, s amely percekben végkép felejttem, hogy hazám is van, tökéletesen boldog vagyok”

Hogy azonban mégis mennyire izgatta Petőfit hazájának sorsa, az kitűnik a levél folytatásából (Aranytól híreket kér az utóbbi időben „Magyarországban történtek”-ről). Kiteszik ez Petőfi utolsó fennmaradt verséből is, amelyben így ír hazánk vészhelyzetéről:

*Szőrnyű idő, szőrnyű idő!
S a szőrnyűség mindegyre nő.
Talán az ég
Megesküvők,
Hogy a magyart kiirtja.
Minden tagunkból véreziünk,
Hogy is né? villog ellenünk
A fél világnak kardja.*

Kossuth július 1-jén abban a téves hitben, hogy Görgey nem akar engedelmeskedni a kormánynak, elmozdította őt a fővezérségről, és Mészáros Lázárt, utóbb pedig Mészáros hadi tehetetlenségét látva a lengyel Dembinszkyt tette helyébe magyarországi főparancsnoknak. Július 2-án Komáromtól délre Haynau általános támadást indított a szegedi összpontosításhoz indulni készülő magyar sereg ellen. Görgey visszaverte a kétszeres túlerővel támadókat, ám a vezénylés közben a fején egy ellenséges gránátszilánktól súlyosan megsebesült, mert szinte kereste ebben a csatában a hősi halált. Megtehetné volna, hogy nagy betegen Komárom várában marad Klapka tábornok ottani védőseregénél, de ő indulni akart az orosz előnyomulással szemben is: mindenképpen le akarta vezetni 30 ezer katonáját a déli összpontosításhoz, ha már a kormány ezt parancsolta. Az oroszok előretörése miatt nagy kerülőt kell tennie Losonc, Miskolc, Tokaj és Debrecen felé. Négy hétig tartó hadjárata során mindvégig meg tudta akadályozni, hogy az oroszok egyesüljenek Haynau hadseregével. Minthogy közben Dembinszkynek közép-tiszai serege Szegedet is feladva vonult vissza Haynau előtt, a magyar kormány az országgyűlésnek még kitartó képviselőivel Aradra tette át székhelyét. Szeged helyett immár Aradot jelölték ki a különböző helyeken működő magyar seregek összpontosítási helyül.

A háromfelől várható magyar seregek vezérei (Görgey, Bem és Dembinszky) közül egyedül Görgey jelenik meg a seregével Aradon, és jelentkezik itt Kossuth kormányzóelnöknél. Görgeynek itt már nincs kivel egyesülnie, mert Bem tábornok erdélyi serege az oroszokkal szem-

ben Segesvárnál és Nagyszebennél elszenvedett veresége miatt lényegében széthullott, Dembinszky pedig a közép-tiszai sereget a kormány parancsa ellenére nem Arad, hanem a török határhoz közelebb eső Temesvár felé vezette.

Haynau megfékezésére az utolsó lehetőség Dembinszky kezében volt. Ha ő Görgeyénél nagyobb seregével Temesvárnál legyőzi vagy legalább megállítja Haynau osztrák hadát, vagy ha Temesvár és Arad között egyesülni igyekszik Görgey seregével, akkor még nincs minden elveszve.

Kossuth Aradon megkérdezi az odaérkezett Görgeyt, mit tenne fővezérré való kinevezése esetén, ha Temesvárról – ahol csata kezdődött – győzelmi hírt kapnak. „Akkor én is sietek a sereggel Temesvár felé, hogy megverjük Haynaut” – válaszolja Görgey. És ha rossz hír érkezik onnan? „Akkor leteszem a fegyvert” – jelenti ki a tábornok, mert akkor mindennek vége van. Kossuth hozzáteszi: „Én pedig főbe lövöm magamat!” Görgey erre azzal felel, hogy Kossuth nem dobhatja el magától az életét, mert életével is felelős a magyar nemzetnek, amelynek ügyét külföldön is szolgálhatja.

Még jóval a beszélgetés előtt Kossuth a Temesvárra csapatok nélkül érkező Bem tábornagot nevezte ki az összes magyar hadak főparancsnokává. Bem Temesvárnál augusztus 9-én reggel átvette a másik lengyel tábornoktól, Dembinszkytól a parancsnokságot, s ahelyett, hogy sietett volna Görgey hadával egyesülni, mindent kockáztatva megtámadta az osztrák sereget. A Bem vezette magyar főcsapat súlyos vereséget szenvedett a szabadságharcnak ebben a mindent eldöntő csatájában. A benne részt vevő Perczel Mór tábornok is csak a zavart növelte. Hozzájárult a vereséghez többek között az is, hogy Temesvárnál elfogyott a magyar sereg lőszere, mert a Szegedtől az országhatár felé hátráló Dembinszky a lőszerutánpótlást már a temesvári csata előtt továbbküldte Lugosra.

A szabadságharcnak tulajdonképp a végét jelentő, hirtelen előállt katasztrófahelyzetet Kosáry Domokos igen találóan így jellemzi: „A temesvári vereség nemcsak a déli terv szomorú záróakkordja volt, vagy éppen kudarca minden olyan elképzelésnek – ha volt ilyen –, amely Görgey kikapcsolásával, mellőzésével szeretett volna sikert elérni, hanem, a főhadisereg veresége és felbomlása folytán, egyúttal az a végső csapás és katasztrófa is, amely a szabadságharc sorsát úgy döntötte el, hogy Haynau lett a győzelem. A küzdelem ugyanis Haynau veresége esetén sem volt a siker reményében folytatható, de korántsem volt mindegy, hogy a befejezésnél az osztrák–orosz erőviszonyok miként alakulnak. Az osztrák minisztertanács, amely az orosz tárgyalások hírére és a háború elhúzódásától féltve – Klapka augusztus 3-i sikeres komáromi kitérésének hatására is – valamiféle amnesztia kilátásba helyezését tervezte, a temesvári győzelem hírére e szándékával azonnal felhagyott, és szabad utat engedett a megtorlásnak.”²

A kormánynak az oroszoknál való béketapogatózásai nem hoztak semmi eredményt. Miután Temesvárnál az osztrákok javára billent a mérleg, az oroszok békeközvetítésében sem lehetett bízni többé.

Amikor a temesvári katasztrófáról s az ottani magyar főcsapat felbomlásáról Guyon tábornok meghozta Aradra az írásos jelentést, Kossuth azt minden megjegyzés nélkül küldte át Görgeynek, akiről pedig tudta, hogy ilyen körülmények között nem folytathatja az immár értelmetlennek tűnő harcot. Az ország különböző részein szétszórta honvédsapatok egyesítésére nem volt mód, s az egyetlen, Aradnál harcra vethető magyar sereget, a Görgeyét, két oldalról már harapófogóba zárással fenyegette az óriási túlerőben levő orosz és osztrák sereg. Sajnos, már a fegyverletételt sem lehetett feltételekhez kötni. Ennek a nagyon népszerűtlen, gyászos aktusnak a felelősségét Kossuth, akivel az ellenség nem tárgyalt volna, Görgeyre ruházta át.

Kossuth 1849. augusztus 11-én a kormánynak ott jelen lévő tagjaival együtt lemondott, s a polgári és katonai legfőbb hatalmat Görgeynek adta át. A nemzethez szóló kiáltványában ezt így indokolta: „A szerencsétlen harcok után, amelyekkel Isten a legközelebbi napokban meglátogatta e nemzetet, nincs többé remény, hogy az egyesült osztrák és orosz nagyhatalmasságok ellen az önvédelem harcát siker reményével folytathassuk.” Remélte, hogy ha ő már nem, Görgey még tehet valamit „szegény hazánk nemzeti státuséletének” megmentéséért.

² Kosáry Domokos: i. m. I. k. 103. old.

Kossuth a török földre menekülés útját választotta, Görgey viszont nem akart menekülni az országból, még ha életével kell is fizetnie az itthon maradásért. A fegyverletétel előtt két nappal levélben azt írja Rüdiger orosz tábornoknak, hogy csak az oroszoknak hajlandó magát megadni, mert bízuk a cár nagylelkűségében: az ő számos derék bajtársát az orosz cár nem fogja egy bizonytalan sorsnak, és a magyar nemzetet az osztrákok szilaj bosszúvágyának védtelenül kiszolgáltatni. „talán elég lesz, ha egymagam leszek annak áldozatja” – jegyzi meg levelében.

Ezen a napon – a kényszerű hatalomátvételt jelezve – Görgey Artúr is kiáltvánnyal fordul a néphez, figyelmeztetvén a polgári lakosságot, hogy az előállt súlyos helyzetben legjobb, ha békésen várják otthonukban és munkájuk mellett a kibontakozást. Görgey kiáltványa ezekkel a mondatokkal zárul: „Polgárok! Mit Istennek megfejthetlen végzése reánk fog mérni, túrni fogjuk férfias elszántsággal s az öntudat azon boldogító reményében, hogy az igaz ügy örökre veszve nem lehet. Polgárok! Isten velünk!”

Az orosz túlerő előtt meghajolni kevésbé tűnt megalázónak, mert ha Görgey az osztrákok előtt teszi le a fegyver, akik a magyar alkotmány fő megtámadói voltak. Egyébként a fegyverletételről nem maga Görgey, hanem egy tábornokokból és törzstisztekből álló nyolcvantagú haditanács döntött Aradon. Görgey ismertette az egybehívottak előtt a súlyos helyzetet, felolvasta Rüdigerhez írott levelét, azután kimenve rájuk bízta az állásfoglalást. Hamarosan megvitték neki a választ: mindnyájan a fegyverletételre szavaztak, mégpedig kettő kivételével arra, hogy ez az oroszok előtt történjék. Csak ekkor indult a levéllel egy küldöttség Rüdiger táborába.

1849. augusztus 13-án délután ment végbe a fegyverletétel az Aradtól húsz kilométerre lévő Világos mellett. Görgey érdeme, hogy a magyar szabadságharc nem fejeződött bomlással fejeződött be, hanem harmincezer magyar katona fegyelmezett, szomorú, de ünnepélyes együtt-létével. A katonák a búcsúzás közben sírtak, és megcsókolták csapatszázlójukat. Görgey utoljára még ellovagolt hűséges katonái előtt, az ugyancsak lovon érkező orosz Rüdiger gróf tábornokot és törzskarát fogadva. Egy ott jelen volt orosz főhadnagy – Drozdov – utólag így írja le, mit történt azután: „Amint a gróf eltávolodott, Görgey a lovával serege elé lépett. Tisztjei és katonái azonnal körülvették. Beszélni kezdett volna, hogy utoljára köszöntse seregét, de egy hangot sem tudott kipréselni magából. Végül tompa zokogás tört fel melléből, mire az egész hadsereg levegőjét betöltő »Éljen Görgey!« kiáltással, könnyezve válaszolt vezérének, kihez őszintén ragaszkodott. Az egyik tiszt előrejött, hogy a többiek nevében szóljon volt tábornokához, de nem volt ereje ahhoz, hogy zokogását visszatartsa, s csak annyit tudott kiejteni: »Isten veled, Görgey!« – »Isten veled, Görgey!« – ismételte az egész hadsereg”.³

Az utóbbi százötven évben rengetegen nyilatkoztak gyalázkodva a világosi fegyverletételről. Pedig ott egy öntudatos, emelt szívű nemzetnek a végsőkig való helytállása hirdette a jövő számára, hogy az igaz ügy örökre veszve nem lehet. (Megjegyzendő, hogy az onnan nagyon távoli Komáromban Klapka tábornok sem tudott az egész nemzetnek amnesztiát kivívni, pedig ő az osztrákoknak adta át Komárom „bevehetetlen” várát.)

Világos után Görgey annyira leszámolt saját életével, hogy – mily különleges hiúság! – ő szeretett volna a magyar szabadságharc fő vértanúja lenni, akinek majd mindenki tisztelettel említi a hősi nevét. Vagyis úgy gondolta: ha a győztesek a szabadságharcunk vezetői közül valakit kivégeztek, egyedül ő legyen az, hiszen Aradon és Világosnál a nemzet nevében ő vállalt magára minden felelősséget. Tudjuk, nem adatott meg neki a mártírhálal lehetősége, mert az oroszok nagyhatalmi presztízskérdést csináltak abból, hogy nagyhatalmi vetélytársuk, Ausztria legalább Görgeynek megkímélje az életét, akitől az oroszok előtti fegyverletétel választása származott. Őt mindjárt a Világos utáni napokban elszakították a bajtársaitól, akiknek a felelősségre vonása a Temesvárnál győztes Haynau hatáskörébe tartozott. Görgeynek az ausztriai Klagenfurtba való internálás lett a büntetése, ahonnan csak az 1867. évi kiegyezés után térhetett haza Magyarországra. Szívesen osztozott volna az Aradon kivégzett bajtársainak sorsában, de hiába tiltakozott az elkülönítése ellen. Romantikus egyéniség, Jókai-regényekbe illő hős volt, akinek számára az életben maradás is tragédia.

³ *Katona Tamás* idézi ezt a Görgey Artúr emlékiratához írt bevezetőjében: *Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben.* Bp., 1988. I. k. 109. old.

Egyéni tragédiáját még megsokszorozta az, hogy a Törökországba menekült Kossuth – az idegen földön egyre fokozódó keserűséget érezve a szabadságharc bukása miatt – Görgeyvel szemben megfogalmazta az „árulás” vádját. (Árulónak nyilvánította őt azért, mivel a neki átadott hatalom birtokában nem tudta megmenteni „hazánk nemzeti státusétét.”) Az 1849. szeptember 12-i dátummal közrebocsátott „vidini levélben” Kossuth azt a meggyőződését fejtette ki, hogy Magyarország két nagyhatalommal szemben is meg tudta volna védeni magát, ha Görgey nem hátráltatja a kormány tevékenységét.

A volt kormányzó az idegen földön sürgősen visszavette kormányzói címét, mondván, hogy a lemondása Görgey „árulása” miatt érvénytelen. Így mindjárt nagy hatása lehetett szavának, véleményének az emigráció (a külföldre menekült magyarok) körében és közvetve Magyarországon és más országokban is. Kossuthnak Görgeyt megbélyegző vádjait sokan elhitték, különösen az aradi vértanú tábornokok október 6-i kivégzése után, látva, hogy Görgey nem volt közöttük. Persze tudnunk kell, hogy Kossuth vádjaival szemben Görgey mellett elsősorban az októberi vértanúk többsége tanúskodhatott volna, de ők már nem éltek.

Kossuth a külföldön – Törökországból hamarosan a nyugati országokba jutva – egy új szabadságharc politikai és katonai előkészítésén fáradozott, s ehhez először saját magával kellett elhítenie, hogy nemzete erős, legyőzhetetlen. Ám ennek a romantikus magyar nemzetképnek csak úgy volt elhíthető ereje, ha Kossuth az 1849. évi bukásnak magyarázatát adja a szabadságharc legjelentősebb katonai vezetőjének, Görgeynek az elmarasztalásával.

Számos politikusnál tapasztaljuk a történelem során, hogy szívesen hivatkoznak a belső elenségekre, „árulókra”. Ennek nyomaitól a kultúra világát is nehéz mentesíteni. Gondoljunk csak arra, hogy a szabadságharc után több mint száz évvel, az 1960-ban kiadott Új magyar lexikon is így ír Görgeyről: „Noha az uralkodó osztályok Görgey Artúrt realpolitikusként igyekeztek feltüntetni Kossuthtal szemben, a haladó magyar közvélemény mindig árulónak tartotta.” A lexikon tehát semmibe veszi Széchenyi István, Arany János, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond és Németh László véleményét.

Ma, másfél századdal az 1848–1849. évi magyar szabadságharc után, azt a tanulságot vonhatjuk le Kossuth és Görgey ellentétéből, hogy ők – bár sokban különböző egyéniségek voltak – megegyeztek abban, amit korábban Kölcsey Ferenc így foglalt egy rövid mondatba: „A haza minden előtt.” Kossuth emigrációban is el tudta képzelni magyar hazájának szolgálatait, Görgey viszont Vörösmarty Szózata szerint úgy gondolkodott, hogy itthon, Magyarországon kell élnünk és halnunk: „Áldjon vagy verjen sors keze, / Itt élned, halnod kell.”

Kétségtelen, hogy sem Kossuth Lajos, sem Görgey Artúr zsenialitása nélkül nem valósulhatott volna meg másfél száz évvel ezelőtt a szabadságharcunk. Különléle politikai célok érdekében ne akarjuk szembeállítani őket egymással, inkább tanuljunk rendületlen hazaszeretetet történelmünknek ettől a két nagy, romantikus hőstől!

Irodalom

Deák István: Kossuth Lajos és a magyarok 1848–49-ben. Bp., 1983. – *Görgey Artúr:* Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. I–II. kötet. Bp., 1988. – *Herczegh Géza:* Görgői. Történelmi Szemle, 1981. 3. sz. – *Hunfalvy Pál:* Napló 1848–1849. Bp., 1986. – *Jókai Mór:* Emléksorok. Napló 1848–49-ből. Bp., 1980. – *Kosáry Domokos:* A Görgey-kérdés története I–II. kötet. Bp., 1994. – *Kossuth Lajos:* Írások és beszédek 1848–1849-ből. Bp., 1987. – *Pusztaszeri László:* Görgey Artúr a szabadságharcban. Bp., 1984. – *Scserbatov:* Paszkevicz Magyarországon. Bp., 1984. – *Vukovics Sebő* visszaemlékezései 1849-re. Bp., 1982.

Pásztor Emil